

דוק ותשכח בכל אותם מקומות, קושיותיו של רב ששת באות מכח ברייתא כלשהי. וכמו שאמרו עליו (בעירובין טו.) 'רב חסדא ורב ששת כי פגעו בהדי הדדי, רב חסדא מרתען שיפוחיה ממתנייתא דרב ששת, לפי שהיה סיני ובקי 'באותן הברייתות שלא נכתבו, כגון מתנייתא דבר קפרא ור"א וחבריהם' (שו"ת הרמב"ם שא).

'ולא יראתי אמרתי לשער שבכלל לא בא רב ששת להקשות על רב אלא להצדיקו אם מצא איזה פירכא על גדול הגדולים שבחכמי ישראל בדורו, שלא אמרה רב אלא בשעה שהיה עיף ויגע ללא שינה, כי רב לשיטתו דאמר: 'אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס. וכמה שינת הסוס? שיתין נשמי. אמר אביי: שנתיה דמר כדרב, ודרב כדרבי, ודרבי כדדוד, ודוד כדסוסיא, ודסוסיא שיתין נשמי' (סוכה כו:). ורב שקד על לימודיו שלא מנע את עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש (ע' שבת פו:). ובכך, שכמעט מנע רב שינה מעפעפיו, והיינו דאמר רב ששת שמימרא זו שמצא עליה פירכא מברייתא, שהיא פרי עייפותו של רב ללא שינה.

תדע, שיש מקום להשערתו זו, שהרי לא מצאנו בכלי תלמודא שרב ששת השתמש במליצתו זו ובסגנונו זה על חכם אחר כשהקשה עליו' (עפ"י 'בשולי גליוני' להרב משה לייטר ב"ק סו:).

דף כד

ז'פלוגתא דברייתא לאו פלוגתא. מדברי התוס' (בד"ה ופלוגתא) יש לשמוע שנאמר כאן כלל; מחלוקת שבברייתא אינה נחשבת 'מחלוקת' על השנוי במשנה בסתם ללא מחלוקת. ואולם בשפת אמת צידד לפרש שהכוונה על הנידון המסוים, שרב סבר שהברייתא הזו הינה משובשת, ולא החשיבה כלל כדעה חולקת.

'חזיר שכרוך אחר רחל פטורה מן הבכורה...' מבואר כאן שלפי הצד שאינה מרחמת לולד אחר שאינו בנה, מותר החזיר באכילה כי אנו מניחים שהוא בנה ודאי. ומכאן משמע שלרשב"ג נחשבת היניקה כעדות גמורה, שאם אינו אלא 'רוב' בעלמא – הלא במקרה זה יש 'רוב' נגדי, שהרי מציאות ה'נדמה' אינו אלא מיעוט, ומדוע נלך להקל אחר הרוב שאינה מניקה אלא את בנה, ולא נלך אחר רוב היולדות שאינן יולדות 'נדמה' – אלא משמע שהיא הוכחה גמורה שהיונק הוא בנה והיא אמו (עפ"י חזון איש כא, ד; ועוד).

לכאורה יש לשמוע כן מסיפא דמתניתין, שהיונק מהבהמה המבכרת – הריהו בכור ודאי. ואם היה זה רק רוב, הלא אין הולכים בממון אחר הרוב ולא היה צריך ליתנו לכהן, והרי מסתימת המשנה משמע שמדובר גם כשהיונקים שאצל המבכרות דמיהם מרובים מהיונקים שאצל הוקנות, וגם באופן זה דינם להינתן לכהן.

'יאסור באכילה עד יבוא ויורה צדק... מיהו מספקא ליה אי סבר רבן שמעון בן גמליאל יולדת מרחמת או אינה מרחמת.' משמע לכאורה שאליהו 'פשוט ספקות הלכתיים, ולא רק בירורי מציאות. וכבר העירו האחרונים מכמה מקומות שאין נראה כן. וצריך עיון (ע' במשנה למלך הל' אישות ט, סוף הלכה ו; מהר"ץ חיות יבמות מא; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סו, יד. וע"ע במצוין במנחות מה ובשבועות טו). שמה י"ל שהוראה זו של אליהו, לא בתורת 'נביא' יאמרה אלא כמסורת הלכה, וכעין שאמרו בזבחים סב בענין שלש עדויות משלשה נביאים – ע' במש"כ שם.

יצוין שרבנו גרשום פרש דלא כרש"י, 'יורה צדק' – משיח.

'כל מקום ששנה רשב"ג במשנתו הלכה כמותו...' – לפי שהלכות קצובות [= פסוקות] היה אומר מפי בית דינו (ירושלמי. עפ"י יד מלאכי שו). כלל זה אינו מוסכם על הכל – ע' רשב"ם ב"ב קלג: וכן משמע ברמב"ם בכמה מקומות שפסק דלא כרשב"ג. וכן הר"ף כתב שהלכה כרשב"ג רק כשמסתבר טעמו. ע"ע במובא בב"ב קעד ובסיכומים שם קלז-קלח, וכן בחולין לח:

(ע"ב) 'כנגדו ביום טוב מהו, טעמא דרבי יוסי בן המשולם משום דקסבר תולש לאו היינו גוזז וביום טוב אסור...' פרשו התוס' והרא"ש שגם לפי הצד הזה בגמרא, שתולש לאו היינו גוזז, אסור מדרבנן לתלוש את שער הבכור בכוונה – גזרה משום גוזז, אלא שהתירו בשאינו מתכוין ולצורך שחיטה ובאופן שאינו 'פסיק רישא', שמפנה מקום לשחיטה אנה ואנה ואת נתלש נתלש. אבל לענין יום טוב, שאם מתכוין אסור מן התורה שהרי עוקר דבר מגידולו, הלכך אסור מדרבנן בשאינו מתכוין [לפי הצד הזה בספק].

ויש לשאול, הלא גם לענין יום טוב לכאורה אין אסור תורה בתלישת השער לצורך שחיטה, שמתוך שהתורה מלאכת אוכל נפש הותרה גם מלאכה זו של תלישת השער לצורך שחיטת הבהמה, ואם כן הרי זה דומה לבכור שכיון שאין שם אסור תורה לכך התירו בשאינו מתכוין? ונראה שאין הדבר כן אלא אסור מן התורה, לפי שנאמר הוא לבדו יעשה לכם, הרי זה כמפורש שמכשירי אוכל נפש לא הותרו מן התורה (עפ"י שער המלך יום טוב א.ד. וע"ע בסמוך). ואמנם אסור דאורייתא ממש אין כאן, מטעם אחר – שהרי זו מלאכה שאין צריכה לגופה, אך כבר כתבו הראשונים (ע' תוס' להלן ד"ה דהוה, ועוד) שמלשאל"ג חמורה יותר מאיסורין דרבנן כגון 'כלאחר יד', כי מצד הפעולה הריהי כמלאכה דאורייתא ממש. וע"ע אודות סברה זו בשו"ת שבט הלוי ח"ו לט.

דף כה

'זהתניא התולש את הכנף... חייב... שאני כנף דהיינו אורחיה'. שיטת הרמב"ם (י"ט ג,ג) והרא"ש שאסור למרוט כנף העוף ביום טוב לצורך שחיטה, מפני שזו מלאכה כדרכה כמבואר כאן. והרמב"ן כתב שאין אסור בדבר, כי הלא הותרה מריטת הנוצות מן העוף לאחר שחיטה, שהרי זו מלאכה אוכל נפש, הלכך מותר למרוט גם קודם שחיטה [וכתב הר"ן (בשבת עד) שכן נהגו]. בבאור סברת הרמב"ם והרא"ש, כתב בספר אבי עזרי (י"ט [קמא] ג,ג), לפי שמריטת הנוצה קודם שחיטה אינה בגדר 'מלאכת אוכל נפש' או מכשיריו מצד עצמה, שהרי המריטה לאכילה דרכה להעשות לאחר שחיטה, אבל קודם שחיטה אפשר שמורט בשביל שרוצה בנוצות וכדו' ולא לאכילה – הלכך הרי זו כמלאכת כתיבה ואריגה, שאינן מותרות אפילו לצורך אכילה, ע"ש בהרחבה. להלכה נפסק בשולחן-ערוך (או"ח תצח, יג) כשיטת הרא"ש והרמב"ם לאסור. ואולם כתבו אחרונים שעתה נהגו השוחטים להקל ולהסתמך על דעת הרמב"ן, שאומרים שאי אפשר לשחוט ללא מריטת הנוצה [והרי זה בכלל התר השחיטה]. ומ"מ ראוי להחמיר למרוט בערב יום טוב. ואם לא מרט, אם אפשר לפנות השער ביד ללא מריטה – יש להחמיר (מובא במשנ"ב תצח ס"ק סח; חו"א כא, ז).

'אלא לעולם סבר רב דבר שאינו מתכוין אסור ותולש לאו היינו גוזז, וביו"ט היינו טעמא דשרי דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד'. מכך שהוצרך לומר 'ותולש לאו היינו גוזז', משמע קצת

לדברי רשב"ג במשנתנו, בהמה המינקת ודאי ילדה, הלכך בהמה שאין ידוע אם ילדה אם לא וראינה מינקת – ודאי כבר ביכרה ונפטרה מן הבכורה.

ואפילו בהנחה שחלב אינו פוטר. או גם כשראינה חולבת בזמן שידענו שלא ילדה, שאז אין החלב ראייה כלל – ההנקה מהוה ראייה על לידה (עפ"י ראשונים).

ואם ידענו שבנה נמצא בעדר וראינה מינקת – יש להניח שזהו בנה, שאינה עוזבת את בנה ומינקת אחר (ואפילו בלילה. תוס'). הלכך אם היתה מבכרת וראינה מינקת – הרי היונק ודאי בכור. וכמו כן אם ראינו בהמה שביכרה בעבר ועתה היא מינקת – אותו יונק ודאי חולין הוא ואינו בכור. וכן השוחט אותה ואת היונק ביום אחד – לוקה משום 'אותו ואת בנו'.

אבל אם לא ידענו שבנה נמצא שם, נסתפקו בגמרא שמא מניקה אחר שאינו בנה [אך היא ודאי ילדה, שאלמלא כן – ודאי אינה מרחמת אחר, כאמור]. הלכך אם עבר ושחט אותה ואת היונק ממנה באותו היום – אינו לוקה משום 'אותו ואת בנו' (וכ"פ הש"ך יו"ד טז סק"ה).

ראינה מינקת את הנדמה למין אחר, כגון חזיר הכרוך אחר רחל – ודאי פטורה מן הבכורה, שאם לא ילדה מקודם לא היתה מינקת. ואולם נסתפקו אם יש הוכחה בכגון זה שהוא ודאי בנה כי אין להניח שאוהבת למי שאינו מינה, או שמא אפשר שמניקה אף מין אחר. ועלה ב'תיק'.

– זוהי דעת רשב"ג כאמור, והלכה כמותו. אבל חכמים בברייתא חולקים וסוברים שאעפ"י שמניקה – אפשר שלא ילדה מעולם, ולכן אם תלד עתה – הרי זה ספק בכור. ואפילו כשמניקה נדמה למין אחר, נסתפקו שמא י"ל שאין הוכחה שהוא בנה ואם הוא דומה למין טמא – אסור באכילה.

א. יש מקומות שנהגו להחמיר – שלא מן הדין – בבהמה מינקת, לחוש שלא נפטרה מן הבכורה (ע' בשו"ת מהרי"ל כז – מנהג בני אושפורק).

ב. ולד צעיר שכרוך אחר בהמה אך לא ראינהו יונק – אין כאן הוכחה שהוא בנה, שה'הכרוך' המוזכר בסוגיא היינו יונק כדפרש"י (עפ"י שו"ת מהרי"ל קעד).

ג. נתונים עדכניים לאפשרות יניקה של ולד מבהמה שאינה אמו – ע' בחוברת 'הליכות שדה' גליון 104 (טבת תשנ"ז) עמ' 55.

דפים כד – כה

לו. א. האם מותר לתלוש שער / צמר הבכור ממקום השחיטה, כדי לשחטו, וכן כדי לראות מקום מום?

ב. האם מותר לתלוש שער / נוצות לצורך שחיטת בהמה או עוף ביום טוב? ומה דין התולש שער הבהמה בשבת?

ג. שתי שערות בפרה אדומה שעיקרן מאדים וראשן משחיר – כיצד יעשה? ד. האם מותר לגזוז שור או פרה של קדשי מזבח ושל קדשי בדק הבית?

א. רבי יוסי בן המשולם אומר: השוחט את הבכור, עושה מקום לצורך הקופיץ ותולש את השער ובלבד שלא יזיז השער שנתלש ממקומו אלא ישאירנו מסובך עם הצמר. ואמר ריש לקיש: אין התר לתלוש אלא ביד אבל בכלי אסור (ריש לקיש). אמר רב: הלכה כרבי יוסי בן המשולם.

טעם ההתר; אם משום שתולש אינו בכלל ולא תגז, ואף מדרבנן לא אסרו לצורך שחיטה (ובשאינו מתכוין – לתוס'), אם משום שדבר שאינו מתכוין מותר בכל התורה.

כמו כן מותר לתלוש השער כדי להראות המום לחכם, ואף לכתחילה.

א. לדעת הרמב"ם תולש שער לצורך שחיטה אף במתכוין. והתוס' והרא"ש נקטו שאין לתלוש במכוון אלא מפנה השער לצדדים ואם נתלש נתלש.

ב. תלישת שער הקדשים שלא לצורך שחיטה אסורה לדברי הכל, מדרבנן ולא מדאורייתא, שכן הסיקו בסוגיא 'תולש לאו היינו גוזז'. ובירושלמי (שבת ז,ב) נחלקו אמוראים בדבר אם חייב או פטור, והלכה שפטור (רמב"ם מעילה א,ז).

ובדברים שדרכם בתלישה ולא בגיזה כגון נוצה של עזים; יש מי שחידש שהואיל ותלישתם היא גיזתם לענין שבת, הלכך חייב גם משום 'לא תגזז' (עפ"י שער המלך יו"ט ג,ג) ויש אומרים שפטור (מהריט"א, עפ"י סתימת הפוסקים).

ב. אמר רב הונא, וכן נאמר בשם רב: מותר לפנות שער לצורך שחיטת הבהמה ביו"ט. ואפילו לדעת רב שפסק כר' יהודה שדבר שאינו מתכוין אסור – כאן מותר משום שתלישת צמר הבהמה אינה דרך גיזת והרי זה 'כלאחר יד'.

א. לדברי התוס' אין התר אלא באופן שאינו מתכוין לתלוש, והתלישה אינה ודאית. ולרמב"ם – אף במתכוין. ובשו"ע (או"ח תצח, יב) פסק כדעה ראשונה.

ב. אין להזיז הצמר שנתלש ממקומו (פוסקים). ואם היה צמר מסוכך בצואר וא"א לשחוט בעודו נמצא שם, ולא היה באפשר מערב יו"ט – יש לומר שמותר להזיזו ביו"ט (פמ"ג. מובא במשנ"ב תצח ס"ק ס"ה).

ג. תלישה בכלי; נחלקו הדעות האם נחשבת 'דרך גיזתה' (ע' באור הלכה תצח, יב). וגילוח השער אסור לכל הדעות, ויש בזה איסור תורה – שגילוח וגוזז נראה שדבר אחד הוא (חזו"א כא,ז).

ואולם תלישת נוצת העוף – הרי זו דרך מלאכה, והתולש את הכנף בשבת חייב משום 'גוזז' (ואפילו לאחר מיתה. ראשונים, עפ"י הירושלמי שבת ז,ב).

א. מריטת נוצת העוף ביום טוב לצורך שחיטה; להרא"ש והרמב"ם וכ"פ בשו"ע – אסורה, שהרי זו מלאכה כדרך (אלא שמותר בשאינו מתכוין בלא 'פסיק רישיה' – למ"ד דבר שאינו מתכוין מותר). והרמב"ן כתב להתיר בכל אופן שהרי תלישת הנוצות הותרה לאחר שחיטה לצורך אכילה, וה"ה קודם לשחיטה. ונהגו השוחטים לסמוך על דעה זו כשלא מרטו מערב החג (עפ"י אחרונים).

ב. יש מי שכתב שתולש נוצה מהעוף החי אינו חייב אלא במקום שחיטה שכן דרכו בתלישה, משא"כ בתולש במקום אחר (עפ"י אגלי טל מלאכת גוזז ו).

ג. יש אומרים [בדעת הרמב"ם] שגיזה בעוף נחשבת שלא כדרך, והגוזז בשבת – פטור (עפ"י מנחת חינוך מוסף השבת יב,ד; חסדי דוד על התוספתא שבת ט). ויש מחייבים (עפ"י יראים השלם סי' רעד ועוד ראשונים הגורסים כן בתוספתא שם).

ד. מריטת שער דק שבצואר העזים – הרי היא דרך גיזתה, ואסורה מן התורה לכל הדעות ביו"ט (ע' באה"ל תצח, יג).

ג. שתי שערות שעיקרן מאדים וראשן משחיר – ר' יוסי בן המשולם אומר: גוזז במספרים ואינו חושש, לפי שאיסור גיזת קדשי בדק הבית – מדרבנן, ובפרה לא גזרו חכמים משום שאינו שכיח. או גם משום שאינו מתכוין לגוזז אלא לתקנה (עפ"י רש"י; רמב"ם פרה א,ג. ועתוס' ובמפרשים).

גיזתה זו נצרכת מפני מראית העין, ולא מן התורה (תוס' חדשים פרה ב,ה. וכן צדד בחזו"א פרה ד,ו. וע"ע מנ"ח שצו, ח).

ד. הגוזז מקדשי מזבח, הן צאן הן בקר – לוקה משום ולא תגז. (וי"ו מוסיף על ענין הראשון – 'שורף').

- א. נראה שדוקא שור וכדו' נתרבה, אבל הגוזה עוף של מוקדשין – פטור. והוא הדין לענין לאו דלא תעבד (מנחת חינוך מוסף השבת יב,ד). ואין הדבר מוסכם (ע' מנחת סלת' שם).
- ב. כתב הרמב"ם: יראה לי שאין הגוזה חייב עד שיגוזו כדי רוחב הסיט כפול, לא יהא זה חמור משבת. וע' במג"ח תפג,ב; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'.
- אמר רבי אלעזר: קדשי בדיק הבית אסורים בגיזה ובעבודה מדרבנן. לפי אפשרות אחת בגמרא בפרה אדומה מותר, מפני שאינה מצויה לכך לא גזרו בה חכמים.
- וכן נקט הר"ש (פרה ב,ה). וע' גם בשער המלך איסורי מזבח א,יא. וכבר העירו מדברי התוס' בחולין יא: (סד"ה חטאת) שנראה שאסורה מדאורייתא בגיזה, ד'חטאת' קרייה רחמנא. ומכל מקום כשנפדיה מותר לגזזה לדברי הכל, כמבואר בגמרא, וכן מובא בתוספתא פרה ב.

דפים כה – כו

- לז. א. צמר / שער שנתלש מן הבכור במכוון או נתלש מאליו – האם הוא מותר בשימוש? ומה דינו כשנתערב בגיזת חולין?
- ב. צמר של עולה, חטאת ואשם שנתלש – מהו?
- ג. צמר המדובלל בבכור – מהו?
- ד. בעלי מומים שנתערבו בתמימים, ביקר את כולם ולא מצא מום – מה דינם? ביקר מקצתם ומצא מום – האם צריך לבקר עוד את השאר?
- א. צמר / שער שנתלש מבכור בהמה טהורה, בין שנתלש במכוון בין שנתלש מעצמו; אם מבכור תם, או גם מבעל-מום שעדיין לא התירו מומחה (ריש לקיש) – הצמר אסור לעולם, גזרת חכמים היא שמא ישהנו בגלל הצמר הנושר (ונמצא בא לידי תקלה (רש"י ועוד), ויבטל מצות אכילתו בתוך שנה (ערמב"ם ועוד).
- א. משמע שמדין תורה אין איסור בצמר שנתלש (תוס'). ונראה דוקא אם הומם אבל כל עוד הוא תם – הצמר אסור מן התורה אם ננקוט שזריקת הדם מתירתו, שהרי עדיין לא נעשתה מצוותו (עפ"י חזו"א בכורות כג,ד כא,י ערלה י,ו. וע"ע בתד"ה התולש וברמב"ם מעילה ו,ב; שו"ת משיב דבר ח"ב עד ד"ה היוצא; נח). ואין הדבר מוסכם (ער"ש ערלה ג,ג. וע"ע מהריט"א אות מב).
- ב. אפילו תלש הצמר בהתר, כגון לראות את מומו – אותו הצמר אסור בהנאה לעולם (רמב"ם מעילה א,י).
- נתלש מבכור בעל מום שהתירו מומחה; כל עוד הבכור חי – אסור להנות מן הצמר, גזרה שמא ישהנו (ונראה שגם עקביא מודה בדבר. עפ"י חזו"א כא,י). שחטו; לדברי רבי יהודה, עקביא בן מהללאל מתיר (שאין לגזור שמא ישהה בעל מום בשביל הצמר. רש"י) וחכמים אוסרים. ולדברי רבי יוסי במשנה (כהסבר הגמרא), אפילו חכמים מתירים בזה (שכשם שהשחיטה התירה את הצמר המחובר בו, כך התירה את התלוש. ערש"י).
- מת הבכור; לרבי יהודה, דברי הכל אסור (כן פרש רבא דברי ר' יהודה בברייתא), ולרבי יוסי – עקביא מתיר וחכמים אוסרים. ויש תנא נוסף הסובר בין בוז בין בוז מחלוקת (ת"ק דברייתא, כהסבר רבא).
- אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה, וכדעת חכמים שאפילו נתלש לאחר שהתירו מומחה, ושחטו – אסור. שכן שנינו בבחירתא – מסכת עדויות. וכן סתם תנא דמתניתין בסיפא (רנב"י).
- יש מי שצדד לומר לדעת רש"י (בתמורה לא). שאסור מהתורה להנות מגיזת פסולי המוקדשין קודם זביחתם, שלא התירתם תורה בהנאה אלא משעת זביחה ואילך (עפ"י מהריט"א אות מב. וע' גם בחדושי הנצי"ב עפ"י פרוש המשנה לרמב"ם ערלה ג).